

“Ve Recep Ve Zehra Ve Ayşe” Filminin Jeneriğinde Yer Alan Minyatürlerin İncelenmesi

Esra MERCAN¹

ÖZ

Osmanlı kültür ve medeniyetini belgeleyen kaynaklar arasında seçkin bir yere sahip olan minyatür sanatı yapılış amacı nedeni ile büyük önem taşımaktadır. Sanat değerlerinin yanında Osmanlı tarihine ışık tutan minyatür sanatı, 19. Yüzyıldan sonra unutulmaya yüz tutmuş, 20. Yüzyılın başlarından itibaren de alanında yetişmiş hocaların çabaları ile yeniden canlanmıştır. Günümüzde bir kitap sanatı olarak kullanılmasının yanı sıra farklı birçok alanda da karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan bazıları kitap kapakları, afiş tasarımları, üç boyutlu kitaplar, günlük yaşam nesnelere aittir. Bu eserler Osmanlı resim sanatının yorumlandığı örnekler olduğu gibi özgün ve modern tasarımlar olarak da karşımıza çıkmaktadır. Minyatür sanatı aynı zamanda diğer sanat dalları ile de etkileşim halindedir. Bu alandaki nadir örneklerden birisi çalışmanın konusunu teşkil etmektedir. Yönetmen Yusuf Kurçenli'nin 1983 tarihli “Ve Recep Ve Zehra Ve Ayşe” sinema filminin jeneriğinde Ayşe Özel'e ait on bir adet minyatür kullanılmıştır. Minyatürler filmin konusuna göre belli sahneleri içermektedir. Bu çalışmada film jeneriğinde kullanılan minyatürler incelenerek filmde tasarımlara yansıyan sahneler birlikte ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Minyatür, Osmanlı Resim Sanatı, Türk Sineması, Jenerik.*

Investigation of Miniatures in the Title Sequence of the Movie “Ve Recep Ve Zehra Ve Ayşe”

ABSTRACT

Miniature, one of the prominent book arts occupies a significant place among the resources documenting the Ottoman culture and civilization. Miniature art, which sheds light on Ottoman history along with the artistic values, faded into oblivion after the 19th century and has been revived since the beginning of the 20th century with the efforts of teachers trained in the field. Today, being used as book art, miniature also appears in many different fields including book covers, poster designs, three-dimensional books, and daily life objects. These works appear as original and modern designs as well as examples in which the Ottoman painting art is interpreted. Miniature art also interacts with other branches of art. One of the rare examples in this field is analyzed in this study. Eleven miniatures belonging to Ayşe Özel were used in the title sequence of the movie titled “Ve Recep Ve Zehra Ve Ayşe” directed by Yusuf Kurçenli in 1983. The miniatures demonstrate certain scenes of the movie. In this study, the style of the miniatures will be examined and the compositions will be discussed along with the scenes reflected or represented by these miniatures.

Keywords: *Miniature, Ottoman Painting Art, Movie, Title Sequence.*

¹Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, has.esra@gmail.com

ORCID:0000-0002-7976-1173

Geliş Tarihi:15 Ekim 2021 Kabul Edilme Tarihi: 02 Mart 2022

Giriş

Minyatür sanatı, süsleyiciliği yanında kuvvetli bir anlatım gücüne ve kendine has estetik bir yapıya sahip olup asırlar boyu farklı üsluplar altında gelişimini sürdürmüştür. Bir kitap sanatı olan minyatür, metni açıklayıcı ve destekleyici olarak yapılmaktadır. İslam medeniyetindeki kitap resimleri tarihi, edebi ve ilmi konuların işlenmesi, zamanın örf ve adetlerini, giyim kuşamlarını, önemli şahsiyet ve olaylarını dini konular ve hayata dair diğer olgularını günümüze aktarması açısından birer tarihi belge niteliğindedir. Bu resim tekniğinin tek boyutlu olması, yapılan eserlerde genellikle derinlik kavramının bulunmaması estetik yapısına uygun olmasındandır (Keskiner, 2004:10; Yaman, 2019: 379-380).

İslam kültüründe anıtsal resim sanatı anlayışı olmamakla birlikte, tasvir yasağı ile birlikte duvar resimleri ve mozaikler yerini kitap resimlerine bırakmıştır. İlk olarak Geç Abbasiler devrinde ortaya çıkan zengin ve tüccar sınıfı resimli kitap üretiminin artışında önemli bir rol oynamıştır. Bu dönemde bilimsel eserlerin çevirileri yapılmış, eserlerdeki resimler kopya edilmiştir (Mahir, 2005a: 16-17). Bilimsel kitapların resimleri metni anlamayı kolaylaştırdıkları için kullanılırken kurgusal eserlerin, hikayelerin ya da fablların resimleri ise göz zevki-ne hitap ederek estetik bir amaç için yapılmıştır. (Naef, 2018: 38,39).

Yüzyıllar boyunca Anadolu'da Konya, Edirne ve İstanbul'da, doğuda Herat, Bağdat, Tebriz, Şiraz, Semerkant gibi önemli sanat merkezlerinde birçok minyatür ekolü ortaya çıkmıştır. Bu merkezlerin saray nakkaşhanelerinde kendi üsluplarını oluşturan sanatçılar atölyede hazırladıkları birbirinden

değerli yazma eserleri sultana sunmuştur. Farklı ekollerin her ne kadar kendine has bir tarzı olsa da zaman içerisinde özellikle siyasi ilişkilerin de etkisiyle atölyeler arası etkileşim olmuş, sanatçılar farklı akımlardan etkilenmişlerdir. Gerek özgün bir üslupta hazırlanmış gerekse kopya edilmiş, yeniden yorumlanmış resimlere sahip birçok yazma eser farklı coğrafyalardan günümüze kadar ulaşmıştır.

İslam Minyatürü

İslam minyatürlerinin mevcut en eski örnekleri 12.- 13. yüzyıllara aittir. Fakat papirüs üzerine yapılmış bazı desenler, daha önce de Mısır'da Fatımîler'in bir resim geleneğine sahip olduğunu göstermektedir. M.Ö. 1. yüzyıldan. M.S. 13. yüzyıla kadar Orta Asya'da ayrı ayrı devletler kurarak yaşayan ve köklü kültürü ile tarihte derin bir iz bırakmış olan Uygur Türkleri, güzel sanatlar, özellikle resim ve minyatür sanatı sahasında önemli bir yer tutmaktadır. Mani ve Budizm dinlerini benimseyen Uygurlar, Maniheizm'in kurucusu, Müslümanların "Mani-i Nakkaş" dedikleri Mani öğretisini yaymak amacıyla yazdığı kitapları resimlerle süslemişlerdir (İnal, 1995: 16,17). Maniheist ve Budist Uygur ressamaları, M.S. 8. yüzyıldan itibaren, Orta Asya'dan daha aşağılara inmeye başlamışlar, sanatlarını gittikleri yerlerde de icra etmişlerdir. Resim, minyatür ve heykelin İslâm dünyasında yayılmasında Uygurların büyük rolü olmuştur (Binark, 1978: 274).

Uygur resim üslûbu Abbasiler yoluyla İslam'ın diğer ülkelerine de sıçramıştır. Samarra'da görülen figür tipleri ve üslûbu 9. yüzyılı izleyen dönemde Fatimi sanatında da görülmektedir. Diğer taraftan 11. yüzyılın başından gelen Leşger-i Bazar'daki

Gazneli sarayının taht odasında sıralanan muhafız resimlerinde de aynı üslûp görülmektedir. Böylece, doğuda Gazne batıda da Sicilya'ya kadar uzanan bölgede yayılmış klasik bir resim üslûbunun meydana gelmiştir. Bu İslam sanatındaki ilk büyük klasisizm olup örneklerini gelecek yüzyıllarda sadece duvar resimlerinde değil, aynı zamanda keramikten kitap resimlerine kadar her ortamda bulduğumuz yaygın bir üslûbu da ortaya çıkarmıştır (İnal, 1995: 16,17).

Selçuklu Türkleri'nin İran'dan Mezopotamya, Suriye ve Anadolu'ya yayılmasıyla ilk Türk-İslam minyatür üslûbu doğmuştur. Günümüze ulaşan en eski örnekler, Yunanca'dan Arapça'ya çevrilen Kitâbü'l-Haşâyîş (aslı Dioskorides- Materia Medica), Hintli Beydaba'nın Kelile ve Dimnesi, Hariri'nin Makamat'ı ve Kitab-el Baytar'dır (Deveci, 2015: 96- 97).

1220'li yıllarda başlayan Moğol istilası sonucunda İslam minyatür sanatında yeni bir tasvir tarzı ortaya çıkmıştır. İlhanlıların hakim olduğu İran'da hazırlanan yazmalar Uzakdoğu ve özellikle Çin sanatına özgü bir teknikle resimlenmiştir. İlhanlı dönemi minyatür üslubu devletin yıkılmasından sonra Miraçname, Kelile ve Dimne, Demotte Şehnamesi gibi eserlerin nüshalarında sürdürülmüştür. Celayirli devrinde klasik İslam minyatürünün biçimlendiği, yüzeysel ve dekoratif bir resim üslubunun doğduğu görülmektedir (Mahir, 2005b: 118, 119).

İslam minyatür sanatının en önemli örneklerinden birçoğu Timurlu dönemine aittir. İran 14. Yüzyıl sonlarında Timur tarafından istila edilerek Tebriz, Şiraz, Bağdat gibi İran'ın ünlü sanat merkezleri alınmış ve Timur'un hükümdarlığı zamanında Semerkant önemli bir sanat merkezi olmuş-

tur. Timur'un ölümünden sonra başkent olan Herat ve önemli bir eyalet merkezi olan Şiraz'da, Timurlu sultanların himayesinde minyatür sanatı büyük bir gelişme göstermiştir. Sanatın büyük destekçisi Baysungur zamanında sultan için hazırlanmış resimli yazmalar arasında Sa'di-i Şirazi'nin Gülistan'ı, Hacu-yi Kirmani'nin Hüma ve Hümayun'u, Firdevsi'nin Şahname'si, iki Kelile ve Dimne nüshası, Nizami-i Aruzi'nin Çehar Makale'si ve Nizami-i Gencevi'nin Heft Peyker'i en önde gelmektedir (Çağman- Tanındı, 1979: 18).

15. yüzyıl sonunda Şiraz'da gelişen minyatür üslubu Türkmen ekolü adını almış, Şiraz'ın Akkoyunlu, daha sonra da Karakoyunlulara geçmesi ile doğuda birçok merkeze yayılmıştır. Türkmen üslubu oldukça uzun sürmüştür, son örneklerinden Şehname minyatürleri 16. Yüzyılın ortalarına kadar uzanmaktadır. Bu dönemden günümüze Nizami'nin Hamse'si, Feridüddin Attar'ın Mantkuttayr'ı, Dihlevi'nin Divan'ı ve Fridevsi'nin Şahname'si gibi birçok resimli yazma eser ulaşmıştır (Aslanapa, 1986: 854, 855).

Türkmen minyatür üslubu ile şekillenen Safevi minyatür sanatı, 16. Yüzyılın başında saray nakkaşhanesinin başına Bihzad'ın gelmesi ile gelişerek değerli örnekler ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde hazırlanan yazma eserler kalite bakımından İran minyatürünün en önemli evrelerinden birini teşkil etmektedir. Tasvir konusundaki hoşgörülü tavırlarıyla bu sanatın gelişmesine katkıda bulunan Safevî hükümdarları sanatkârların birçok konuda eserler meydana getirmesine imkân hazırlamıştır (Bektaş, 2008: 459).

Safevilerle aynı dönemde ortaya çıkan Özbekler, Herat'ı Timurlular'dan alarak birçok

sanatçıyı buradan Buhara'ya götürmüş, Herat üslubu ağır basarak tasvirlerle Bih-zad'ın etkisi yansımaya başlamıştır. Şirin-i Hüsrev, Şeybanname ve Fetihname gibi resimli yazmalar, Buhara şehrinin önemli bir sanat merkezi olduğunu gösterir niteliktedir (Mahir, 2005b: 121).

Timurlu şehzade Babür'ün kurduğu Hint İmparatorluğu'nda minyatür sanatı Sultan Hümayun zamanında büyük gelişme göstermiştir. Sultan'ın Tebriz ve Kazvin'de uzun süre bulunması ve sanatçıların saraya çağrılması İran üslubundan etkilenilmesine neden olmuştur. 16. yüzyılın başlarına ait bazı kitapların Buhara'dan mı yoksa Delhi'den mi geldiğini ayırt etmek bu yüzden zordur. Zamanla kendi üsluplarını oluşturan Babür döneminden Ekbername, Babürname, Rezmname'nin yanı sıra İskendername, Şahname gibi İran metinleri de resimlenerek günümüze kadar ulaşmıştır (Kühnel, 1952: 58- 51).

Anadolu'da, erken Osmanlılar'a ait minyatürlü yazma örneği bulunmadığından 15. Yüzyılın ortalarına kadar bir Osmanlı resim okulundan söz etmek mümkün değildir. Oysa 14. Ve 15. Yüzyıllarda Osmanlı başkentleri İznik, Bursa, Edirne'de sanatın her dalına önem verilmiş, doğu ve batı ülkeleri ile siyasi- kültürel ilişkilere girilmiştir. Özellikle 15. Yüzyılın başlarında Timur'la birlikte birçok bilim adamı, yazar ve sanatçı Anadolu'ya gelmiş, Şiraz, Tebriz, Semerkand gibi sanat merkezleri ile kültür alışverişleri başlamıştır (Renda, 2001: 4-6).

Osmanlı minyatür sanatının bugün bilinen en eski örnekleri 15. Yüzyıla aittir. Genellikle asrın ortalarından itibaren Edirne'de üretildikleri kabul edilen bu eserler, resimli el yazma kitap yapımının Fatih Sultan Meh-

met Dönemi'nde çoğalmaya başladığını göstermektedir. (Bağcı, Çağman, Renda ve Tanındı, 2006: 21). Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u fethedip şehri başkent olarak kabul ettikten sonra sarayda Ehl-i Hiref Okulu açmış, burada minyatür nakkaşhanesini kurmuştur. Sultanlar burada birçok minyatür sanatçısını himayesi altına almış, usta- çırak ilişkisi içinde yetişmelerini sağlamış ve kendileri için çalıştırmışlardır (Ersoy, 2006: 6).

Kanuni Sultan Süleyman dönemi kitap sanatının altın çağıdır ve bu dönemde üretilmiş resimli yazmaların sayısı elliye ulaşmaktadır. Saraya dışardan gelen nakkaşların farklı üslupları İstanbul'da yaptıkları minyatürlere yansımıştır. Üretilen minyatürlü yazmaların büyük kısmı edebi eserlerdir, ötekiler ise çağdaş dönemin tarihleridir. Dönemin önemli eserlerinden bazıları Gülistan, Şehname, Hüsrev ile Şirin, Leyla ile Mecnun gibi klasiklerdir (And, 2004: 41-43).

Osmanlı minyatür sanatının klasik çağının yüksek dönemini temsil eden III. Murad döneminde saray şehnamecileri devrinin ünlü hattat ve nakkaşları ile Osmanlı tarihini belgelemişlerdir. Ayrıca bu yıllardan itibaren sünnet düğünü dolayısıyla yapılan eğlenceleri, geçit törenlerini tasvir eden surname ressamaları da artmıştır. 17. Yüzyıla gelindiğinde Matrakçı Nasuh ile başlayan topoğrafik resim geleneği bu devirde de sürmüş, resimlerde kent görünümleri, mimari unsurlar artmıştır. Aynı yıllarda Avrupalıların saray dışında çalışan musavvirlere yaptırdığı resim ve albümler de yaygınlaşmaya başlamıştır (Başkan, 2009: 117-128). Bu dönem sonrasında Osmanlı'da yaşanan çöküntü sonucu her alanda olduğu gibi sanat alanında batıdan etkilenmeler yaşan-

mıştır. Batı etkileşimlerinin sonucu Vehbi Surnamesi'nde ve Levni'nin eserlerinde karşımıza çıkmaktadır. (İpşiroğlu, 2005: 72-73). Günümüze ulaşan tezhipli ve ciltli yazmalar, 19. ve 20. Yüzyılın başlarında el yazma eser hazırlama faaliyetlerinin hala saray gözetiminde olduğunu göstermektedir. Ancak resimli el yazması eser hazırlama faaliyeti 19. Yüzyılın ilk yarısından sonra görülmemektedir. Bu yüzyılın ilk yarısında görülenler de albümler ve suluboya tekniği ile yapılmış kent tasvirlerinden oluşan eserlerdir. Bu dönemden sonra batılı anlamda yapılan tuval resimleri minyatür sanatının yerini alacaktır (Tanındı, 1993: 420).

İslam minyatür sanatı ışığında ele alınan bu çalışmanın kapsamını, 1983 yılında çekilmiş *Ve Recep Ve Zehra Ve Ayşe* adlı filmin jeneriğinde kullanılan Ayşe Özel'e ait on bir minyatür oluşturmaktadır. Minyatürler, Osmanlı resim tekniği ile hazırlanmış özgün tasarımlar olup, filmin konusu ile örtüşmektedir. Sinema filminde minyatür sanatının bu şekilde bir kullanımının olmadığı bilindiğinden özgünlük açısından çalışmadaki eserlerin değerlendirilmesi ve ele alınması amaçlanmıştır. Minyatürler adı geçen filmin konusundan yola çıkılarak hazırlanmış, filmde geçen önemli an ve sahneleri yansıtmaktadır. Günümüzde diğer sanat dalları ile daha fazla etkileşim halinde olan minyatür sanatı, 20. Yüzyılın sonunda böyle farklı bir şekilde kullanılması yönünden nadir örneklerden biri olma önemini taşımaktadır.

Günümüzde Minyatür Sanatı

Türk kitap sanatlarından biri olan minyatür, Orta Asya'dan beri Türkler'in medeniyetlerine ayna tutmuş bir resim tarzıdır. Geçmişte ilmî veya edebî yazmaların me-

tin aralarında, konuya açıklık getirmek ya da önemli görülen olayları tespit etmek için kullanılmıştır. Fotoğrafın icadına kadar yazmaların içinde yer alan bu minyatürler, sanattan ziyade belge niteliği taşımaktaydı. Fakat bugün bu resimler, yazmalardan çıkmış, duvarlarımıza asılan sanat eserleri hâline gelmiştir (Biol, 2007: 72). Tek sayfa levha şeklindeki minyatürlerin çoğunlukta olmakla birlikte klasik kullanımına uygun şekilde kitaplarda kullanımı az da olsa mevcuttur. Özellikle hikâye kitapları içerisinde olayı temsil eden, konuyla eş zamanlı takip edilebilen minyatürler kullanılmaktadır.

Resim 1. Minyatür Tasarımlı Tabak, www.pasabahcemagazaları.com, (Erişim Tarihi: 03.10.2021)

Sanat değerlerinin yanı sıra Osmanlı tarihini belgeleyen önemli bir kitap sanatı olan minyatür, 18. Yüzyıl sonlarından itibaren kaybolmaya yüz tutmuştur. 20. Yüzyılın başlarında ise diğer kitap sanatları ile birlikte "Şark Tezyini Sanatlar Mektebi"nde yetişen hocaların çabaları ile yeniden canlanmıştır. Uzun yıllara ve emeklere mal olan bu çalışmalar sonucunda alanlarında uzman olan onlarca minyatür sanatçısı yetişmiştir.

Resim 2. Murat Palta, Afiş Tasarımı, www.istanbul.net, (Erişim Tarihi: 03.10.2021)

Minyatür sanatı, günümüzde popülaritesinin de artmaya başlamasıyla hayatımıza yeniden dahil olmuştur. Kitap kapaklarında, albüm kapaklarında, afişlerde, aksesuarlarda, günlük yaşam nesnelerindeki tasarımlara her geçen gün yenileri eklenmektedir (Görsel 1,2). Bu örnekler içerisinde röprodüksiyon çalışmalar olduğu gibi sanatçıların özgün tasarımları da yer almaktadır. Kitap içerisinde, konuyu açıklar nitelikte yazı ile birlikte kullanılan minyatürler de birçok edebi eserde karşımıza çıkmaktadır (Görsel 3). Bu örneklerin yanı sıra Osmanlı minyatür sanatındaki örneklerinyeniden yorumlandığı tasarımlar da çokça mevcuttur (Resim 4,5).

Resim 3. Ahmet Efe, Balıkçılın Yemeği, "Minyatürlerle Dünya Masalları"

Resim 4. Uğur Aktaş, Üç Boyutlu Kitap Tasarımı, "Levni'nin Minyatürleriyle Minyatür İstanbul Cambazlar"

Resim 5. Filiz Adıgüzel Toprak- Fatma Akdaş- Halil Altındere, Kanuni Sultan Süleyman'ın Cuma Namazına Gidişi, "Güncel Sanatta Minyatür 2.0", s.112

Film Jeneriğinde Minyatür Kullanımı: “Ve Recep Ve Zehra Ve Ayşe” Örneği

Minyatür sanatı yaygın kullanım alanlarından farklı olarak bir film jeneriğinde de kullanılmıştır. “Ve Recep Ve Zehra Ve Ayşe” yönetmenliğini Yusuf Kurçenli’nin yaptığı, başrollerinde Necla Nazır, Mahmut Cevher ve Pembe Mutlu’nun yer aldığı 1983 tarihli sinema filmidir (Görsel 6). Filmin jeneriğinde yer alan 11 adet minyatür, sanatçı ve akademisyen Ayşe Özel’e aittir (https://tr.wikipedia.org/wiki/Ve_Recep_ve_Zehra_ve_Ayşe, [Erişim Tarihi: 03.10.2021]).

Resim 6. Filmin Afışı, www.dsmartgo.com.tr, (Erişim Tarihi: 03.10.2021)

Filmin Konusu

Karısı Zehra ve çocuklarıyla beraber babasının evinde oturan Recep, yaşadıkları sahil kasabasında bir otel işletmektedir. Kasabadan Ayşe, liseyi İstanbul’da doktor olan Selma Hanım’ın yanında okumuş, mezun

olunca da kasabaya dönmüştür. Girdiği üniversite sınavının sonuçlarını bekleyen Ayşe’nin ailesi kızlarının okumasına karşı çıkmaktadır. Selma Hanım Ayşe’nin ailesini ikna etmeye, aynı zamanda tatil yapmak için kasabaya gelip Recep’in otelinde kalmaya başlar. Bu süreçte sık sık otele gelen Ayşe, Selma Hanım ile zaman geçirir. Selma Hanım İstanbul’a döndükten sonra da Ayşe’nin sınav sonuçları gelir fakat belge babasının elince geçince adam kağıdı yırtıp atar. Ayşe olanları öğrenip evden kaçarak Recep’in oteline gider, Recep’le aralarında bir yakınlaşma yaşanır. Olanları öğrenen Ayşe’nin babası kızını meydanda döver, köyün kadınları da Ayşe’yi babasının elinden kurtararak eve götürürler. Recep ise Ayşe reşit olmadığı için tutuklanır ve üç yıl hapse mahkûm edilir. Recep’in Ayşe ile evlenmesi ve cezadan kurtulması için karısı Zehra eşinden boşanmayı kabul edince Recep ile Ayşe evlenirler. Aile evinden ayrılan ve Ayşe ile otelde yaşamaya başlayan Recep’i Zehra’nın abileri tehdit ederek köyden gitmeye zorlar. Bu sırada hamile olduğunu öğrenen Ayşe intihara teşebbüs eder, toparlandıktan sonra da Recep ile kasabadan gitmek için hazırlanmaya başlar. Fakat Recep ile Ayşe tam evden ayrılacakken Zehra gelerek Recep’i öldürür (<https://www.dsmartgo.com.tr/film/detay/ve-recep-ve-zehra-ve-ayse>, [Erişim Tarihi: 03.10.2021]).

Film Jeneriğinde Yer Alan Minyatürler

“Ve Recep Ve Zehra Ve Ayşe” filminin jenerik bölümünde oyuncuların isimleri sıralanırken 11 adet minyatür kullanılmıştır. Minyatürler Ayşe Özel tarafından filmin içeriğine uygun şekilde hazırlanmış özgün tasarımlardır. Filmde geçen olayları yansıtan minyatürlerin kompozisyon düzenleri, tekniği, figürlerin duruşları ve süsleme unsurları minyatür resim tekniği kullanılarak

hazırlanmıştır. Her minyatür tezhipli bir çerçeve içinde yer almaktadır. Jenerikte sıralanışı ise filmin akışına göre yerleştirilmiştir. Minyatürler jenerikteki sıralarına göre incelenecektir.

Birinci minyatür; sağ tarafta dış mekân görüntüsü olan solda ise bir ailenin görüldüğü iç mekandan oluşmaktadır (Görsel 7). Evde yöresel kıyafetleri ile oturan bir çift ve yerde minderde uyuyan küçük bir çocuk bulunmaktadır. Evdeki dokumalar ve eşyalar da yöresel unsurlar taşımakta, küçük pencereleri ile evin alt kısmı dışardan görülmektedir. Sağ taraftaki sokak görünümünde ise selamlaşan iki erkek ve eşeğe binmiş çocuğu ile giden bir erkek görülmektedir. Minyatürün üslubu, genel anlamda perspektif kullanılmayışı, figürlerin birbirlerini kapatmadan dizilimi, evin farklı görüş açılarına sahip olması ve canlı renklerin kullanılması açısından minyatür resim tekniği özellikleri taşımaktadır. Kompozisyon filmde belli bir sahneyi yansıtmamakla birlikte, filmde günlük yaşamdan kareler, hayvanların bulunduğu sokak görüntüleri sık sık karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden sanatçının bu sahnelerden birine gönderme yaptığı düşünülmektedir (Resim 8).

Resim 7. Ayşe Özel, Evin İçi ve Sokak Görünümü

Resim 8. İç Mekanda Geçen Bir Sahne, 04:54. Dakika

İkinci minyatürde; dış mekânda dokumaların üzerinde kurulmuş büyük bir yer sofrası ve etrafına sıralanmış insanlar görülmektedir (Görsel 9). Bir ağacın dibine kurulmuş olan yer sofrasına erkekler tabaklarla meyve taşımakta, kadınlar ise bir tepenin arkasından olanları izlemektedir. Kompozisyonda yer alan figürlerin kıyafetleri ve yerdeki dokumalar yine yöresel unsurlar barındırmaktadır. Minyatür, filmde Recep'in kardeşi İbrahim'in düğünündeki kalabalık yemek sahnelerini hatırlatmaktadır (Resim 10).

Resim 9. Ayşe Özel, Düğün Yemeği

Resim 10. Ayşe Özel, Düğün Yemeği Sahnesi, 59:37. Dakika

Üçüncü minyatür, dış mekanda, sahilde geçmektedir (Görsel 11). İskelede gemiyi bekleyen insanlar, yolcularını uğurlamaya ya da karşılamaya gelmiş kadın ve erkekler görülmektedir. Arka planda ise evler bulunmaktadır. Doğa tasvirleri, figürlerin duruşu, evler ve renkler minyatür resim tekniğinde yapılmıştır. Kadın ve erkeklerin kıyafetleri ise köy hayatında giyilen giysilere uygun şekilde tasvir edilmiştir. Minyatürün, filmde Ayşe ve ailesinin, gemiyle kasabaya gelen Selma öğretmeni karşılamaya geldiği sahnenin tasviri olduğu düşünülmektedir (Resim 12).

Resim 11. Ayşe Özel, Gemiye Karşılarken

Resim 12. İskele Sahnesi, 06:22. Dakika

Dördüncü minyatür, evin iç kısmından bir bölüm ve evin dış kapısına gelen iki kişiyi tasvir etmektedir (Görsel 13). Evin içerisinde yerde oturan üç kadın görülmektedir. İplerde asılı olan dantel ve kumaşlara bakılırsa bu sahne filmde çeyizlerin serildiği düğünden bir bölümdür. Gelin kadınlarla ortada otururken, dışardaki komşular ise eve girmek üzeredir. Arka planda ise sahneye hareket katan büyük bir çınar ağacı bulunmaktadır. Minyatürün, filmde Recep'in kardeşi İbrahim'in düğünündeki çeyiz sahnesini betimlediği düşünülmektedir (Resim 14).

Resim 13. Ayşe Özel, Gelin ve Çeyizi

Resim 14. Gelin ve Çeyizinin Olduğu Bir Sahne, 59:25. Dakika

Resim 16. Mahallede Geçen Bir Sahne, 01:09:43. Dakika

Dış mekânda geçen beşinci minyatür kadınların bulunduğu bir sokağı tasvir etmektedir (Görsel 15). Sahne yöresel mimariye uygun evlerin arasında gruplar halinde sohbet eden kadınların olduğu günlük yaşamdan bir kesit sunmaktadır. Evler figürlere göre daha küçük işlenmiş, bu görünüm ile bir sokak izlenimi verilmiştir. Minyatür, filmde sahnelerin geçişlerinde kullanılan dış çekimleri anımsattığından, sıradan günlük bir anın betimlendiği düşünülmektedir (Görsel 16).

Altıncı minyatür açık alandaki bir kahvehaneyi tasvir etmektedir (Görsel 17). Arka planında iki küçük binanın yer aldığı, ağaçlar ve parmaklıklarla çevrili kahvehanenin bahçesinde oturan erkekler çay içmektedir. Ayakta çay getiren kahveci ve bir dilenci kompozisyona hareket kazandırmaktadır. Sahne, filmde erkeklerin sıkça gittikleri bir kahvenin görünümünü anımsatmaktadır (Görsel 18).

Resim 15. Ayşe Özel, Mahalle

Resim 17. Ayşe Özel, Kahvehane

Resim 18. Kahvede Geçen Bir Sahne,
33:20. Dakika

Resim 20. Zeytinlikten Bir Sahne,
01:05:36. Dakika

Yedinci minyatürün kompozisyonu bir zeytinlikte zeytin toplayan kadınlar ve erkeklerden oluşmaktadır (Görsel 19). Ağaçlara çıkmış erkekler, merdiven taşıyanlar, sepetlere zeytin toplayanlar ve çocukları ile ocakta yemek pişiren kadınlar zeytin zamanında yapılan işlerin özeti gibidir. Filmde Zeytin toplanılan belli bir sahne bulunmasına rağmen minyatür, zeytin işiyle uğraşan Zehra ve Recep'in bahçede oldukları sahneleri akla getirmektedir (Görsel 20).

Sekizinci minyatür, sahilde denize giren kadınları resmetmektedir (Görsel 21). Erkeklerin olmadığı bir yerde eğlenmeye gelen kadın ve çocuklar birlikte görülmektedir. Filmde de Ayşe ve Selma'nın sadece kadınların bulunduğu bir plaja giderek denize girdiği bir sahne bulunmaktadır (Resim 22).

Resim 19. Ayşe Özel, Zeytin Toplayanlar

Resim 21. Ayşe Özel, Denize Giren Kadınlar

Resim 22. Sahilde Geçen Bir Sahne, 15:5. Dakika

Dokuzuncu minyatür, alçak duvarlarla çevrili bir bahçedeki kadınları tasvir etmektedir (Görsel 23). Kompozisyonda ortada baygın halde yatan bir kadın ve telaşa koşturan kadınlar bulunmaktadır. Bahçe duvarının etrafında meraklı gözlerle olanları izleyen insanlar vardır. Arka planda ise evler ve ağaçlar resmedilmiştir. Kompozisyon, filmde kızının Receple birlikte olduğunu öğrenen Ayşe'nin babasının kızını dövdüğü sahneyi çağrıştırmaktadır (Görsel 24).

Resim 24. Ayşe'nin Dayak Yediği Sahne, 43:24. Dakika

Onuncu minyatür, avluda çalgılar eşliğinde eğlenen kadınların olduğu bir kompozisyondan oluşmaktadır (Görsel 25). Ortada bir süs havuzunun olduğu alanda def çalan ve dans eden kadınlar, tam karşıda ise gelin olduğu düşünülen bir figür yer almaktadır. Minyatür, filmde İbrahim'in düğün alayının bir sokaktan çalgılar eşliğinde geçtiği sahneyi akla getirmektedir (Görsel 26).

Resim 23. Ayşe Özel, Ayşe ve Kadınlar

Resim 25. Ayşe Özel, Düğün

Resim 26. Düğünden Bir Sahne, 59:48.
Dakika

Son olarak on birinci minyatürde ise bir ağacın altında oturan iki sevgili yer almaktadır (Görsel 27). Bir tepenin önünde çiçekler ve yeşilliklerin arasında birbirine sarılmış kadın ve erkek, filmde Ayşe ve Recep'in bulunduğu sahneyi hatırlatmaktadır (Görsel 28).

Resim 27. Ayşe Özel, Sevgililer

Resim 28. Ayşe ve Recep'in Buluştuğu Sahne, 40:50. Dakika

Sonuç

Yüzyıllar boyunca minyatür/Osmanlı resim sanatı el yazması eserleri süslemiş, ilmi, tarihi ya da edebi kitaplarda metni anlatır nitelikte kullanılmıştır. Maliyetinin yüksek oluşu, tuval resminin daha çok tercih edilmeye başlanması ve matbaanın Osmanlı'ya gelmesi gibi faktörlerin de etkisi ile minyatür sanatı Osmanlı'nın son yıllarında tek sayfa levhalarda, murakka ve albümlerde kendine yer edinebilmiştir. Günümüzde ise son yıllarda geleneksel sanatlara ilginin artması ile minyatür sanatı günlük hayatta daha çok karşımıza çıkmaya başlamıştır. Kitaplar ve objelerdeki yaygın kullanımın yanı sıra minyatür sanatının bu şekilde, bir film jeneriğinde kullanımı bilindiği kadarıyla tek örnektir. Leyla ile Mecnun, Yusuf ile Züleyha, Varka ile Gülşah gibi edebi eserlerde hikayenin bir kısmını tasvir eden resimler gibi, filmde geçen belli sahneler de burada minyatür sanatı ile izleyiciye aktarılmıştır.

Ve Recep ve Zehra ve Ayşe filminin jeneriğinde Ayşe Özel tarafından tasarlanmış 11 adet özgün minyatür kullanılmıştır. Minyatürlerin hepsi tezhipli bir çerçeve içerisinde

oyuncu isimleri ile birlikte filmin başlangıç kısmında akmaktadır. Bu çalışmada resimler jenerikteki sırasına göre incelenmiştir. Bu sıralama filmin akışında yaşanan olayların sırası ile alakalı olmamakla birlikte her kompozisyon filmdeki bir sahneyi temsil etmektedir. Sahnelerin bazıları filmde yaşanan olaylarla birebir örtüşse de kim kompozisyonlar biraz daha yaygın günlük yaşantı sahnelerini yansıtmaktadır. Örneğin kıyıya yanaşan gemiyi karşılayan insanların bulunduğu minyatür (Görsel 11), direkt filmde geçen bir sahnenin tasviridir. Fakat kadınların bulunduğu bir mahalle görünümünde tasarlanan bir diğer kompozisyon (Görsel 15), biraz daha gündelik yaşamın bir yansıması gibidir. Belki de bu sahne Ayşe ile Recep'in buluşmasından sonra köye yayılan dedikoduların tasvir edildiği bir sahnedir.

Jenerikte yer alan minyatürlerin üslubuna bakıldığında; etrafı bezemeli bir bordür ile çerçevelenmiş dikdörtgen bir alan içerisinde yer alan sahneler, çok yönlü perspektif kullanımı, canlı renkler, ayrıntılı doğa bezemeleri, figürlerin duruşları ve kıyafetlerinin işlenişi minyatür resim tekniğinin izlerini taşımaktadır. Evlerin yapılışı ve tasarımlardaki kumaş, halı ve dokumalarda yer yer kolaj kullanılması ise sanatçının özgün üslubunu yansıtmaktadır. Kompozisyonlardaki duvar ve zeminlerde yoğun geometrik bezemeler kullanılmamış, figürlerin yüzleri ve kıyafet kıvrımları gibi ayrıntılarda daha yalın bir anlatım tercih edilmiştir.

Filmde yer alan minyatürler teknik ve kullanım alanı açısından oldukça özgün bir örnek teşkil etmektedir. Yerli ve yabancı filmlerin genel olarak yapılan tek sahneyi tasvir eden minyatürleri bulunmasına rağmen bu şekilde ayrı sahneler halinde yapılan bir çalışma mevcut olmadığından eser önemli

bir örnektir. Eserler 38 yıl öncesine ait olmasına rağmen bilindiği kadarı ile bu kullanıma benzer başka bir örnek bulunmamaktadır. Minyatür sanatının diğer sanat dalları ile ortak bir çalışmada yer alması, bu görsel dilin iletişim aracı olarak kullanılması açısından çalışma nadir örneklerden bir tanesidir.

Kaynakça

- And, M. (2004). Osmanlı Tasvir Sanatları 1: Minyatür. İstanbul: İş bankası Yayınları.
- Aslanapa, o. (1986). "Türk Minyatür Sanatının Gelişmesi". Erdem Dergisi, C:2, S:6. 851- 866.
- Bağcı, S., Çağman, F., Renda, G., Tanındı, Z. (2006). Osmanlı Resim Sanatı. İstanbul: Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Başkan, S. (2009). Başlangıcından Cumhuriyet Dönemine Kadar Türklerde Resim. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Beksaç, A. E. (2008). "Safeviler- Sanat". TDV İslam Ansiklopedisi, C:35. 457- 439.
- Binark, İ. (1978). "Türklerde Resim ve Minyatür Sanatı". Vakıflar Dergisi, s:12, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları. 271-290.
- Biröl, İ. A. (2007). "Türk Minyatürünün Geçmiş ve Geleceği". İSMEK Türk Kitap Sanatları Sempozyumu Bildirileri, İSMEK Yayınları. 70-87.
- Çağman, F. – Tanındı, Z. (1979). Topkapı Sarayı Müzesi İslam Minyatürleri. İstanbul: Tercüman Sanat ve Kültür Yayınları.
- Deveci, İ. (2015). "Selçuklu Dönemi Resim Çalışmaları". Trakya Üniversitesi edebiyat Fakültesi Dergisi, C:5, S:9. 93-111.
- Ersoy, S. A. (2006). Osmanlı Minyatür Tekniği. Ankara: Kişisel Yayınlar.

İnal, G. (1995). Türk Minyatür Sanatı. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

İpşiroğlu, M.Ş. (2005). İslamda Resim Ya-sağı ve Sonuçları. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Keskiner, C. (2004). Minyatür Sanatında Doğa Çizim Ve Boyama Teknikleri. Ankara: Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Kühner, E. (1952). Doğu İslam Memleket-lerinde Minyatür. Çeviren: Suut Kemal Yet-kin- Melahat Özgü. Ankara: Türk Tarih Ku-rumu Basımevi.

Mahir, B. (2005a). Osmanlı Minyatür Sana-tı. İstanbul: Kabcacı Yayınevi.

Mahir, B. (2005b). "Minyatür". TDV İslam Ansiklopedisi, C:30. 118-123.

Naef, S. (2018). İslam'da "Tasvir Sorunu" Var mı?. **Çeviren: Can Belge.** İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Renda, G. (2001). Osmanlı Minyatür Sana-tı. İstanbul: Promete Yayınları.

Tanırdı, Z. (1993). "Türk Minyatür Sanatı". Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı. İş Ban-kası Yayınları. 407- 420.

Yaman, B. 2019. "İslam'da Resim Sanatı". Türk İslam Sanatları Tarihi El Kitabı. Grafi-ker Yayınları. 377-388.

İnternet Kaynakları

<https://www.istanbul.net.tr/istanbul-haberler/37-istanbul-film-festivali-afisleri-cok-yakinda-sokaklarda/17573/1>. (Erişim Tarihi: 03.10.2021).

<https://www.pasabahcemagazalari.com/ev-aksesuarlari/dekoratif-kase-ve-tabaklar/nahil-tabak/u-58495-271-352>. (Erişim Tarihi: 03.10.2021).

https://tr.wikipedia.org/wiki/Ve_Recep_ve_Zehra_ve_Ayşewww.dsmartgo.com.tr. (Erişim Tarihi: 03.10.2021).

Görsel Kaynakça

Görsel 1. Minyatür Tasarımlı Tabak. <https://www.pasabahcemagazalari.com/ev-aksesuarlari/dekoratif-kase-ve-tabaklar/nahil-tabak/u-58495-271-352>. (Erişim Tarihi: 03.10.2021).

Görsel 2. Murat Palta, Afiş Tasarımı. <https://www.istanbul.net.tr/istanbul-haberler/37-istanbul-film-festivali-afisleri-cok-yakinda-sokaklarda/17573/>. (Erişim Tarihi: 03.10.2021).

Görsel 3. "Balıkçılın Yemeği" adlı Masal Minyatürü, Efe, A. (2012). Minyatürlerle Dünya Masalları- "Balıkçılın Yemeği", Nar Çocuk Yayınları, İstanbul. s.4-5

Görsel 4. Üç Boyutlu Kitap Tasarımı, Aktaş, U. (2015). Levni'nin Minyatürleriyle Minyatür İstanbul Cambazlar, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul. s.7-8.

Görsel 5. Filiz Adıgüzel Toprak- Fatma Akdaş, Kanuni Sultan Süleyman'ın Cuma Namazına Gidişi, Murakka, Kolektif. (2020). Güncel Sanatta Minyatür 2.0, Pera Müzesi Yayınları, İstanbul. s.112.

Görsel 6. Filmin Afişi, <https://www.dsmartgo.com.tr/film/detay/ve-recep-ve-zehra-ve-ayse>. (Erişim Tarihi: 03.10.2021).

Görsel 7. Birinci Minyatür, Evin İçi ve Sokak Görünümü, <https://www.dsmartgo.com.tr/film/detay/ve-recep-ve-zehra-ve-ayse>. (Erişim Tarihi: 03.10.2021).

Görsel 8: İç mekanda geçen bir sahne, 04:54. dakika, <https://www.dsmartgo.com.tr/film/detay/ve-recep-ve-zehra-ve-ayse>. (Erişim Tarihi: 03.10.2021).

Görsel 9. İkinci Minyatür, Düğün Yemeği, <https://www.dsmartgo.com.tr/film/detay/ve-recep-ve-zehra-ve-ayse>. (Erişim Tarihi: 03.10.2021).

Görsel 10: Düğün Yemeği Sahnesi, 59:37. dakika, <https://www.dsmartgo.com.tr/film/detay/ve-recep-ve-zehra-ve-ayse>. (Erişim Tarihi: 03.10.2021).

Görsel 11: Üçüncü Minyatür, Gemiyi Karşılarken, <https://www.dsmartgo.com.tr/film/detay/ve-recep-ve-zehra-ve-ayse>. (Erişim Tarihi: 03.10.2021).

Görsel 12. İskele sahnesi, 06:22. dakika, <https://www.dsmartgo.com.tr/film/detay/ve-recep-ve-zehra-ve-ayse>. (Erişim Tarihi: 03.10.2021).

Görsel 13. Dördüncü Minyatür, Gelin ve Çeyizi, <https://www.dsmartgo.com.tr/film/detay/ve-recep-ve-zehra-ve-ayse>. (Erişim Tarihi: 03.10.2021).

Görsel 14. Gelin ve çeyizinin olduğu bir sahne, 59:25. dakika, <https://www.dsmartgo.com.tr/film/detay/ve-recep-ve-zehra-ve-ayse>. (Erişim Tarihi: 03.10.2021).

Görsel 15. Beşinci Minyatür, Mahalleden bir görünüm, <https://www.dsmartgo.com.tr/film/detay/ve-recep-ve-zehra-ve-ayse>. (Erişim Tarihi: 03.10.2021).

Görsel 16. Mahallede geçen bir sahne, 01:09:43. dakika, <https://www.dsmartgo.com.tr/film/detay/ve-recep-ve-zehra-ve-ayse>. (Erişim Tarihi: 03.10.2021).

Görsel 17. Altıncı Minyatür, Kahvehane, <https://www.dsmartgo.com.tr/film/detay/ve-recep-ve-zehra-ve-ayse>. (Erişim Tarihi: 03.10.2021).

Görsel 18. Kahvede geçen bir sahne, 33:20. dakika, <https://www.dsmartgo.com.tr/film/detay/ve-recep-ve-zehra-ve-ayse>. (Erişim Tarihi: 03.10.2021).

Görsel 19. Zeytin Toplayanlar, <https://www.dsmartgo.com.tr/film/detay/ve-recep-ve-zehra-ve-ayse>. (Erişim Tarihi: 03.10.2021).

Görsel 20. Zeytinlikten bir sahne, 01:05:36. dakika, <https://www.dsmartgo.com.tr/film/detay/ve-recep-ve-zehra-ve-ayse>. (Erişim Tarihi: 03.10.2021).

Görsel 21. Denize giren kadınlar, <https://www.dsmartgo.com.tr/film/detay/ve-recep-ve-zehra-ve-ayse>. (Erişim Tarihi: 03.10.2021).

Görsel 22. Sahilde geçen bir sahne, 15:5. dakika, <https://www.dsmartgo.com.tr/film/detay/ve-recep-ve-zehra-ve-ayse>. (Erişim Tarihi: 03.10.2021).

Görsel 23. Ayşe ve Kadınlar, <https://www.dsmartgo.com.tr/film/detay/ve-recep-ve-zehra-ve-ayse>. (Erişim Tarihi: 03.10.2021).

Görsel 24. Ayşe'nin dayak yediği sahne, 43:24. dakika, <https://www.dsmartgo.com.tr/film/detay/ve-recep-ve-zehra-ve-ayse>. (Erişim Tarihi: 03.10.2021).

Görsel 25. Düğün, <https://www.dsmartgo.com.tr/film/detay/ve-recep-ve-zehra-ve-ayse>. (Erişim Tarihi: 03.10.2021).

Görsel 26. Düğünden bir sahne, 59:48. dakika, <https://www.dsmartgo.com.tr/film/detay/ve-recep-ve-zehra-ve-ayse>. (Erişim Tarihi: 03.10.2021).

Görsel 27. Sevgililer, <https://www.dsmartgo.com.tr/film/detay/ve-recep-ve-zehra-ve-ayse>. (Erişim Tarihi: 03.10.2021).

Görsel 28. Ayşe ve Recep'in buluştuğu sahne, 40:50. dakika, <https://www.dsmartgo.com.tr/film/detay/ve-recep-ve-zehra-ve-ayse>. (Erişim Tarihi: 03.10.2021).